
Agro-ecologie?

Vanmorgen vond ik een mooi artikel over de toekomst van landbouw en Agro-ecology in The Guardian. Ik hoor deze term al een paar jaar, en heb het - eerlijk gezegd - altijd een beetje 'zweverig' gevonden. Veel grote woorden, veel abstracte concepten.

Maar vanmorgen heb ik dit anders gelezen.

Misschien was het de eenvoud van de beschrijving (maken we het soms niet te ingewikkeld?):

"Agroecology is the name given to a broad range of farming techniques that seek to minimise the environmental impact of farming. It encompasses organic farming, but is informal and does not require certification and inspection.

It is about using natural systems... Reducing the use of artificial chemicals, such as fertilisers and pesticides is an important part of it. Looking closely at the soil and other conditions, nourishing the soil, taking account of the natural pest cycles, natural predators and crop cycles. ...

It requires close attention to the land itself and the crops, rather than the standard mode of farming which is to plant cash crops at the highest yield possible."

Maar ik denk dat het grootste verschil is dat er andere beelden naar boven kwamen toen ik dit vanmorgen las.

Beelden van het maken van bedden om broccoli op te planten met een grote 'hak'.

Beelden van mulchen tegen onkruid en uitdroging met lokaal riet. En het aanduiden van plantafstanden met een stokje.

En tegelijkertijd, ook beelden van spuiten tegen alles omdat dat 'modern' is....

Landbouw coaching in Malawi

Ik ben pas terug van 10 dagen bij Thanthwe Farm in Malawi, een tuinbouwbedrijf in de buurt van Lilongwe, de hoofdstad van Malawi.

Ik ben ingeschakeld geweest als 'coach' door Exchange vzw, een Vlaamse organisatie die de ontwikkelingssamenwerkingsdoelen van het Vlaamse Overheid faciliteert. Met een scherpe focus op 6 'focuslanden' en 5 sectoren uit de 'Sustainable Development Goals' van de V.N., wil Exchange lokale ondernemers uit de privésector in het zuiden door middel van een 3-jaar 'groeitraject' ondersteunen in hun ontwikkeling. Dit doen ze door zowel lokale expertise te mobiliseren (zuid-zuid) als internationale expertise er bij te betrekken (noord-zuid). Ik was uitgenodigd om Thanthwe te gaan coachen in hun tuinbouwpraktijken. Wat een eer en wat een verantwoordelijkheid. Spannend!

Malawi is een van de armste landen ter wereld. Honger is reëel en algemeen aanwezig. Landbouw is overal aanwezig, vooral op zeer kleine schaal, met de teelt van 'maize' die de basis vormt voor hun alom aanwezige 'Nshima' (een soort opgestijfde, gestoomde mais-pap, die als basis van de meeste maaltijden gegeten wordt, samen met wat groenten en eventueel wat vis, kippen-, runder- of geitenvlees). Andere typische teelten zijn bonen, zoete aardappel en pompoen, waar ze van alle drie teelten ook de bladeren eten. Sojabonen, cassave en pindanoten zijn er ook.

Hun groeiseizoen wordt ingedeeld in nat (november - april) en droog (april - oktober). De moeilijkste maand is oktober, waar het kurkdroog en zeer heet is. Iedereen is opgelucht als het in november terug begint te regenen, maar dit gaat dikwijls gepaard met overvloedige regen en overstromingen, vooral in het zuiden van het land. Traditioneel worden de maizeplanten gewoon ter plaatse opgebrand op het einde van de teelt. Men schijft dan door naar een volgend stuk die 'groenbemest' is geweest door onkruid. Maar de doorschuifmogelijkheden worden moeilijker, waardoor percelen uitgeput geraken met steeds minder organische stof in de bodem. De beloftes van *corporate* landbouw worden dan in zo'n context zeer aantrekkelijk en kom je overal tegen - in de krant, op grote borden langs de weg... (Blijkbaar heeft de overheid in Malawi in 2005, na een

zeer ernstige droogte, beslist om synthetische meststoffen en hybride zaad voor arme boeren rechtstreeks te gaan subsidiëren, met alle gevolgen van dien: zie link hieronder.)

Lokale producten kan men kopen overal langs de wegen - op dit moment vooral tomaten, maïze, ananas en bananen. (Ze zitten nu in de 'Hungry Gap' - er zijn nog weinig nieuwe teelten omdat de meeste productie pas kan starten als de regen terug is in november.)

In de supermarkt zijn er veel groenten te vinden, bijna uitsluitend uit Zuid-Afrika geïmporteerd.

Ondernemerschap

In deze arme, uitdagende context, zijn er toch een beperkt aantal mensen die hebben kunnen genieten van degelijk onderwijs en die nu de motor vormen voor verandering in dit land (in combinatie met veel buitenlandsgeld (= 30% BNP)). En het blijkt vooral de vrouwelijke ondernemers te zijn die hierin uitblinken.

Mijn host was Ngabaghila Chatata, 'Ngaba', de drijvende kracht achter Thanthwe, die samen met haar man, Dziko, het bedrijf runt.

Ngaba en Dziko zijn onder de weinigen in het land die niet alleen secundaire onderwijs maar zelfs hoger onderwijs hebben genoten. Ngaba heeft sociologie gestudeerd en haar man informatica, alhoewel hij nu voor een lokale 'public health' organisatie werkt, die werkzaam is rond honger, inenting, water, HIV, Ze zijn één van de lokale schakels voor USAID, een van de grootste NGO's in het land.

Maar samen hadden ze een droom om toch iets met landbouw te gaan doen. En niet alleen voor eigen profijt, maar ook voor hun land en hun mensen: "We envision a fresh produce importation-free Malawi that is able to produce and export high quality horticultural products."

Zo zijn ze in 2012 Thanthwe Farm opgestart.

Ik heb nog nooit iemand ontmoet met zoveel visie en daadkracht als Ngaba. "I have the gift of seeing opportunities". En zo zijn ze begonnen. Grond gevonden in de buurt van de hoofdstad, Lilongwe. Veel beginnen lezen op internet over 'horticulture' (= groenteteelt) en tamelijk snel beslist dat ze een tunnel wilden hebben. Rond gekeken en snel ontdekt dat alhoewel ze in Zuid-Afrika of Kenya een tunnel konden kopen, ze goedkoper en beter af waren als ze er één Israël bestelden. En dan ineens 7 besteld. Met irrigatiemateriaal. En ook beslist om te beginnen importeren voor andere telers. En laten betalen voor ze te laten opzetten. En waarom er

geen opleiding bij bieden? En waarom de boerderij dan niet gebruiken als 'demo farm' waar andere opleidingen ook kunnen doorgaan?...

Fondsen komen van eigen middelen en van een reeks 'grants' die Ngaba weet vlotjes binnen te rijden van de NGO's (je moet haar horen vertellen...).

Afzet is een beetje bij supermarkten, maar eerder meer 'high end', bij hotels / restaurants en op een boerenmarkt waar vooral expats (buitenlandse medewerkers bij ontwikkelingssamenwerkingsorganisaties) komen kopen. Ze zijn nu ook aan het experimenteren met wekelijkse 'baskets,' die bij mensen thuis worden geleverd.

Op Thanthwe Farm zelf werkt er een man of 15: wat administratie en vooral een 10-tal mannen die op het veld werken. (Heerlijk om zo talrijk samen te werken op hun veld. Dit kennen we niet meer zo goed hier...) Vrouwen zijn er ook, om te koken en poetsen bij Ngaba en Dziko (een typisch model hier) en te helpen met de 'baskets'. Misschien een kwart van deze mensen spreekt Engels en kan lezen, de rest spreekt Chichewa en kan waarschijnlijk niet lezen.

De teelten op het ongeveer 1 hectare groot groenteveld, zijn zeer uiteenlopend (had je iets anders verwacht van deze vrouw?): tomaten (tunnel + veld), paprika (tunnel), komkommer (tunnel + veld), aubergines (veld), broccoli, maïze, zoete en gewone (= 'Irish') aardappel, watermeloen, hibiscus (voor de bloemen - thee), citroengras, gember, allerlei kruiden (Chinees bieslook, munt, pijpajuin...), asperges, bonen, ...

Om een breder aanbod te kunnen bieden heeft Ngaba een 'growers netwerk' opgericht met een 100-tal tuinbouwers die verschillende producten kunnen bieden om hun aanbod te verbreden.

Enz.

Wat kon ik bieden?

Ik werd snel overweldigd door de omvang van Ngaba's visie. Elke conversatie bracht een nieuw idee of activiteit aan het licht. Ik voelde me in allerlei richtingen getrokken en ging soms met een kater slapen na zoveel input overdag. Ik moest zelf terug mijn focus vinden.

The farm.

Zo complex. Zo veel verschillende teelten (helemaal een weerspiegeling van de stijl van die vrouw). Een intrigerende mix van traditioneel, 'low tech' en dan toch die 7 prachtige tunnels uit Israël (die op bepaalde momenten op slot zijn tegen diefstal). Wat heel mooie praktijken zoals composteren en mulchen en daarnaast veel gebruik van commerciële meststoffen en vooral

chemicaliën. Sommige teelten heel mooi verzorgd en andere letterlijk 'abandoned' (aan het lot overgelaten). Heel wat tegenstrijdigheden.

Het was inderdaad tijd om terug te focussen op 'the farm' zelf, niet op allerlei nieuwe, bijkomende activiteiten en 'business opportunities'.

Maar wat kon ik bieden met mijn ervaring uit het noorden? Kon ik iets zinvol en geschikt aanbieden, die voor hen relevant en bruikbaar zou kunnen zijn? Ze werken bijvoorbeeld met conventioneel, behandeld zaad uit Zuid-Afrika omdat dit het enige dat beschikbaar is (wat hebben wij het toch gemakkelijk). Het heeft toch geen zin om het werken met bio-zaad voor te stellen. Ik had allerlei ideeën, maar was het zelfs niet een beetje arrogant om te gaan vertellen hoe ze het 'beter' konden doen??? (Paprika's anders leren opbinden leek me tamelijk onschuldig. ;-). Ze vroegen naar 'planning tools', maar er was hier toch veel meer aan de hand - een sjabloon voor teeltplanning zou hier toch het verschil niet maken...

Hier was ik mee aan het worstelen.
Ik had veel tijd nodig om mijn weg hierin te vinden.
Waar ben ik uitgekomen?

In de eerste plaats om **niet** te spreken over 'farming' en 'planning'. Ik had het sterk gevoel dat ze in de eerste plaats moesten stilstaan bij 'het stilstaan', bij het leren als mens en als organisatie. Alles ging zo snel. Het teeltseizoen stopt nooit. De nieuwe plannen komen er steeds bij. De complexiteit neemt steeds toe....

Mijn eerste 'aanbeveling' (inspelend op iets dat ze zelf hadden aangegeven als nodig) was om tijd te nemen om na te denken, te reflecteren, vragen te stellen over hoe ze bezig waren, over keuzes die gemaakt (of niet gemaakt) waren...

Ecologische ambities?

En dan heb ik een reeks vragen gesteld. De eerste was, mijn inziens, de belangrijkste: 'Wat is de missie voor de 'Farm' zelf (niet van de 'Enterprise' die errond gebouwd is)?' Wat voor een 'farm' willen we zijn? Niet, 'kan de farm dienen als opleidingscentrum, als 'incubator' voor jonge boeren, als toegang tot 'Greenhouse technology'... maar 'Wat voor een farm willen we zijn?.

Ik zag dat ze sterk interesse hadden in ecologisch werken (compost, mulching, organische stof in de bodem proberen op te bouwen, eigen zaadteelt, veel bomen geplant...) maar ook soms zonder veel nadenken mee het 'high input' pad van de conventioneel landbouw insloegen: hybride zaad (= "good seed"), commerciële meststoffen en chemische stoffen. Sproeien was regelmatig nodig tegen verschillende ziektes en plagen die voor een deel uitgelokt waren door gebrek aan onvoldoende teeltrotatie en onvoldoende ruimte tussen ziekte gevoelige teelten (tomaten).

Zouden ze op ecologisch vlak niet ambitieuzer kunnen zijn, zoals ze op veel andere vlakken heel ambitieus waren? Was dit een model dat daar mogelijk zou kunnen zijn? Was dit niet te hoog gegrepen? Zouden er geen lokale voorbeelden zijn van ecologische praktijken? ... Dit laatste vond

ik belangrijk. Als ik hen kon wijzen op voorbeelden in Malawi, was dit een heel andere dynamiek dan 'wij, in het noorden, doen het anders en beter'.

En dus begon ik rond te snuffelen. ;-)

Ngaba vertelde dat er iets rond permacultuur bestond. Normaal gezien gaan mijn nekharen een beetje omhoog als mensen over permacultuur beginnen spreken (en dit bleek bij Ngaba en Dziko ook zo te zijn - 'toch een beetje een cult'), maar zou hun nadruk op het bedekt houden van de bodem toch niet nuttig kunnen zijn in dit land met overvloedige regen en maandenlang droogte?

Er bleek inderdaad een permacultuur- 'centrum' te zijn, zelfs vlakbij. We hebben een bezoek kunnen regelen en samen met Peter Banda (de 'field manager') zijn we er naar toe geweest. De schaal was te klein om als voorbeeld te kunnen dienen, en de permacultuurtuin zelf was helemaal niet inspirerend, maar op hetzelfde domein waren er twee grote tuinen waar groenten werden geproduceerd op basis van deze principes:

- Mulchen / bodem bedekken bij droogte
- Uitsluitend 'farm-generated fertility' (de enige bemesting kwam van eigen koeien en van vloeibare meststoffen gemaakt van de bladeren van een lokale boom)
- Geen commerciële spoeistoffen (een mengsel van afwasmiddel, keukenolie, baksoda en azijn)
- Enige externe input = zaad (als ze het zelf niet konden telen - veel eigen zaadteelt)

Toch mooi!

Verder rondsnoffelen leerde dat

- een jonge landbouwstudent die bij Thanthwe werkte (die man die zeer gretig aan het sproeien was op de foto) ook een vak 'Conservation Agriculture' had op school!
- de commerciële landbouw ook op zoek was naar duurzame praktijk; zoals opbouw organische stof in de bodem, minder afhankelijkheid van chemische producten, ...
- een collega boer in de buurt een teeltrotatiesysteem bleek te hanteren voor zijn tomaten...

Agro-ecology als inspiratiebron

Dus, toch wat lokale voorbeelden. Hiermee had ik het gevoel dat ik het volgende kon voorstellen als missie voor de Farm:

"Thanthwe Farm is an exemplary horticultural enterprise, excelling in the production of fresh market vegetables and embodying the principles of sustainable agro-ecology."

Zo, daar was ik zelf agro-ecologie aan het promoten! Ik moest met mezelf lachen. ;-) Maar het voelde niet meer als zweverig, eerder als een perspectief en een reeks concrete stappen die ze hier konden nemen om hun productie **gezonder** en **autonomer** te kunnen maken. Wie zou dit niet willen??? (En uiteraard, moeten ze die missie eigen maken, dit was maar bedoeld als aftrap in het eigen denkproces.)

Lees dan ook terug de tekst in het begin over Agro-ecology. *"Een informeel systeem dat geen certification and inspection vereist"*. Zou dat niet interessanter zijn in Malawi dan 'Organic', waar dat label gewoon niet bestaat? *"It is about using natural systems. Reducing the use of artificial chemicals, such as fertilisers and pesticides is an important part of it."* Zeker in Malawi, waar deze producten ook zeer duur zijn! *"It requires close attention to the land itself and the crops, rather than the standard mode of farming which is to plant cash crops at the highest yield possible."* Dit was precies wat ik daar voelde: dat bepaalde teelten (tomaten) gezet waren omdat ze het meest konden opbrengen, maar dat dit alleen maar mogelijk was door de veel chemische producten in

gebruik op Thanthwe. Moesten ze meer aandacht kunnen besteden aan de bodem en aan wat de zieke gewassen te vertellen hebben, zou dit al een hele omwenteling kunnen zijn...

Dus, zo waren we vertrokken.

Daarna volgden wat uitnodigingen om bepaalde praktijken in vraag te stellen: huidige keuze van inputs, huidige keuze van teelten, enz. En gaf ik wat algemene input rond het (ecologische) telen van groenten met als rode draad gezonde bodem / goed praktijken / gezonde planten. En ten laatste zorgde ik voor wat basisinfo rond planning (tóch ;-): teeltrotatie, teeltplanning... Ik was blij dat ik voor een voorbeeld van een teeltplan, terug kon grijpen naar een foto die ik ooit van medestudente, Fien De Schacht, heb gekregen tijdens onze opleiding - een foto van een teeltplan op een van haar stagebedrijven, heerlijk in zijn eenvoud. Perfect als voorbeeld voor Thanthwe. ;-)

En wat heb ik ook wat mooie dingen gezien en meegenomen: het belang van een divers ecologisch systeem met bomen er bij, een leuke systeem om met tomateneclipsen om te gaan, eenvoudige systemen om erosie te voorkomen ...

Maar op dit moment wat mij vooral opvalt is hoe de ervaring blijft nazinderen, vooral het luik rond Agro-ecologie. Wat houdt dit juist in? Moet ik hier zelf ook niet verder in groeien als boer in Vlaanderen? Ben ik misschien ook te intensief bezig en gefocust op de korte termijn? Welke van mijn eigen praktijken moet ik misschien ook in vraag stellen? ...

Leren en inspirerend in de beide richtingen, dus.

Heel het proces heeft mij enorm geraakt en mij ook teruggebracht naar de basis van waarom ik zelf kies om bioboer te zijn: gezonde voedsel telen mét de natuur en met een gemeenschap.

Mooi hoe mijn 'gemeenschap' hiermee veel breder is geworden.

Jen Nold – jen.nold@telenet.be

30 januari 2019

Links:

<https://www.theguardian.com/news/2019/jan/28/can-we-ditch-intensive-farming-and-still-feed-the-world?>

[Ontwikkelingssamenwerking van de Vlaamse Overheid](#)

[Exchange vzw](#)

[The Myth of Malawi's Maize Miracle. A Green Revolution for Africa](#)

[Thanthwe Farms](#)

[Thanthwe Farms Facebook](#)